

UNIVERSITY
OF TAMPERE

This document has been downloaded from
TamPub – The Institutional Repository of University of Tampere

Publisher's version

The permanent address of the publication is
<http://urn.fi/URN:NBN:fi:uta-201308201296>

Author(s):	Järvinen, Raija
Title:	Yhteiskuntavastuu ja etiikka : Käytännöllisiä sovellutuksia vakuutusyhtiötasolla
Main work:	Yhteiskuntavastuu : Näkökulmia yritysten ja julkisyhteisöjen yhteiskunnalliseen vastuuseen
Editor(s):	Järvinen, Raija
Year:	2004
Pages:	139-156
ISBN:	951-44-6032-4
Publisher:	Tampere University Press
Discipline:	Business and management
Item Type:	Article in Compiled Work
Language:	fi
URN:	URN:NBN:fi:uta-201308201296

All material supplied via TamPub is protected by copyright and other intellectual property rights, and duplication or sale of all part of any of the repository collections is not permitted, except that material may be duplicated by you for your research use or educational purposes in electronic or print form. You must obtain permission for any other use. Electronic or print copies may not be offered, whether for sale or otherwise to anyone who is not an authorized user.

Raija Järvinen

YHTEISKUNTAVASTUU JA ETIIKKA

Käytännöllisiä sovellutuksia vakuutusyhtiötasolla

Lähtökohdat yrityksen yhteiskuntavastuulle ja etiikalle

Yhteiskuntavastuu on teemana saanut paljon huomiota 2000-luvun alussa ja voidaan jopa sanoa, että yritystoiminnassa siitä on tullut muotiasia. Monille yrityksille tuntuu olevan tärkeää korostaa julkisesti vastuullista toimintaa, vaikka yrityksen sisällä ei ole käyty syvällistä keskustelua yhteiskuntavastuun sisällöstä ja millaisia toimintatapoja se yrityksen henkilöstöltä edellyttää.

On tietenkin aivan oikein, että yritys viestinnässään pyrkii tuomaan esille omasta toiminnastaan hyviä ja kauniita asioita, mutta jos todellisuus ja julkisuuskuva eivät vastaa toisiaan, positiivinenkin asia usein kääntyy itseään vastaan. Tämä ristiriita saattaa johtaa asiakkaiden menetykseen, henkilökunnan hyvinvoinnin heikkenemiseen ja muiden sidosryhmien pettymykseen yritystä kohtaan. Siksi on paikallaan tarkastella yhteiskuntavastuun sisältöä yritystasolla – ja eri-

tyisesti sen toteuttamismahdollisuuksia yksittäisessä vakuutusyhtiössä. Samalla tarkastelen yhteiskuntavastuun käsitettä lähellä olevaa etiikka-käsitettä ja sen ilmenemismuotoja. Olen artikkelissani paljolti tukeutunut Juha Panulan julkaisuihin, koska hän on taitavasti tuonut molemmat käsitteet sovellutuksineen suomalaisen liiketaloustieteelliseen keskusteluun.

Vakuutusala korostaa yhteiskuntavastuuta, joka perustuu hyvään vakuutustapaan. Alalle on hyväksytty mm. yhteiset vastuunvalinnan periaatteet¹. Myös Kuluttajien vakuutustoimisto omalla työllään toteuttaa yhteiskuntavastuuta antamalla yksittäisille henkilöille neuvontaa, ohjaten heitä muutoksen haussa sekä tekemällä eri vakuutuslajien keskinäisiä vertailuja kuluttajien käyttöön. Artikkelin kontekstin olen rajannut yksityisvakuutukseen ja niitä tarjoaviin vakuutusyhtiöihin, vaikka useimmat esimerkit sopivatkin sellaisenaan koko vakuutusosalalle.

Yrityksen yhteiskuntavastuu

Yleisesti yrityksen yhteiskuntavastuu tarkoittaa osallistumista yhteiskunnan hyvinvoinnin tuottamiseen sekä vastuullisuutta suhteessa ympäristöön ja sidosryhmiin. Voidaan myös sanoa, että aktiivinen yhteiskuntavastuu on kestävä kehityksen toteuttamista yrityksessä.² Yhä yleisemmin tunnustetaan, että yritys on oikeudellinen, poliittinen, sosiaalinen ja taloudellinen instituutio, jolloin myös sen vastuukysymyksiä tulee tarkastella muistakin kuin taloudellisista lähtökohdista käsin.

¹ Vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa 2002.

² TT 2001.

Carroll jäsentää yritystoiminnan yhteiskunnallisen vastuun neljään osa-alueeseen seuraavasti³:

- 1) Taloudellinen vastuu ankkuroituu kannattavaan taloudelliseen toimintaan, joka muodostaa lähtökohdan myös yrityksen muille yhteiskuntavastuille.
- 2) Oikeudellinen vastuu sisältää yritystoiminnassa noudatettavat yhteiskunnan pelisäännöt, jotka pohjautuvat oikeudelliseen sääntelyyn (lakeihin ja asetuksiin sekä niiden nojalla annettuihin säädöksiin ja viranomaisten päätöksiin).
- 3) Moraaliseen vastuuseen kuuluu yhteiskunnallisten arvojen ja moraalisääntöjen noudattaminen sekä velvollisuus toimia vallitsevan oikeudenmukaisuuskäsityksen antamissa rajoissa.
- 4) Filantrooppinen vastuu perustuu ihmisrakkauteen ja on hyvinvoinnin ja ihmiselämän laadun aktiivista edistämistä.

TT puolestaan jakaa yhteiskuntavastuun kolmeen osaan; taloudelliseen, ympäristöä koskevaan ja sosiaaliseen. Taloudellinen vastuullisuus on omistajien tuotto-odotuksiin vastaamista sekä osallistumista yhteiskunnan taloudellisen hyvinvoinnin tuottamiseen. Ympäristövastuullisuus on huolehtimista ympäristöstä ja luonnonvaroista. Sosiaalinen vastuullisuus merkitsee yrityksen avointa toimintaa, hyvien toimintatapojen noudattamista kaikissa sidosryhmäsuhteissa ja sidosryhmien vastuullisuutta ja eettisyyttä korostavien toimintaperiaatteiden kunnioittamista.⁴

Vertailtaessa edellä mainittua kahta tapaa jäsentää yhteiskuntavastuun sisältöä, on pääteltävissä, että niissä on sekä yhtäläisyyksiä että eroavaisuuksia. Carrollin jäsenitys on selvästi enemmän filosofispe-

³ Carroll 1989; ks. myös Panula 1999.

⁴ TT 2001.

rustainen luonteeltaan sisältäen mm. eettisyyden (ks. seuraava luku), kun taas TT:n jäsenitys on hyvin konkreettinen ja tehty sellaisenaan yritysten jokapäiväiseen käytäntöön sovellettavaksi. Molemmat tavat korostavat taloudellista vastuuta, vaikkakin eri näkökulmista. Lisäksi Carrollin jäsenitys nostaa oikeudellisen vastuun omaksi näkökulmakseen, kun taas TT:n käyttämä jäsenitys pitää ympäristövastuullisuutta tärkeänä osa-alueena. TT:n käyttämä termi sosiaalinen vastuullisuus ei sellaisenaan sisälly Carrollin jaotteluun, mutta elementtejä siitä löytyy sekä moraalisesta että filantrooppisesta osiosta.

Sovellettaessa yhteiskuntavastuuta vakuutusyhtiön toimintaan lähtökohdaksi sopii Carrollin ja TT:n jaottelujen yhdistäminen, koska vain siten yhteiskuntavastuu saa riittävän kattavan sisällön, ja näin sitä on mahdollisuus soveltaa kokonaisvaltaisesti. Jos taas pohjaksi valitsee vain toisen, mielestäni aina jää jokin tärkeä osa-alue pois, kuten oikeudellinen ja filantrooppinen sovellettaessa TT:n jaottelua tai ympäristövastuullisuus, jos noudatetaan Carrollin jaottelua.

Yhteiskuntavastuun miniminä pidetään yleensä normien noudattamisperiaatetta, jonka mukaan yrityksen tulee taloudellisessa toiminnassaan noudattaa sosiaalisesti hyväksyttyjä (lähinnä oikeudellisia) normeja⁵. Vakuutusyhtiön toiminnassa tämä tarkoittaa lainsäädännön noudattamista niin yhtiöoikeudellisissa, vakuutusosoikeudellisissa kuin kuluttajansuojan ja työlainsäädäntöön liittyvissä kysymyksissä. Tämän lisäksi sekä sosiaali- ja terveysministeriö että Vakuutusvalvontavirasto antavat yhtiöille ohjeita, joiden noudattaminen kuuluu minimivelvoitteen piiriin.

Taloudellinen vastuu on tärkein yrityksen vastuullisuuden alue⁶. Taloudelliseen vastuuseen liittyy toisaalta yhtiön jatkuvuuden varmistaminen voittoa tuottamalla, mutta myös sidosryhmiä koskevat velvoitteet, kuten palkan ja osingon maksaminen. Osa vakuutusyhtiöis-

⁵ Mashaw 1984; Sillanpää 1990.

⁶ Laurila 1994.

tä on osakeyhtiöitä ja osa keskinäisiä yhtiöitä, joten tässä suhteessa niiden omistajiin liittyvät taloudelliset tavoitteet eroavat toisistaan. Keskinäisen yhtiön omistavat asiakkaat, jolloin yhtiön taloudellinen vastuu realisoituu erilaisina asiakashyvityksinä tai muina etuina asiakkaiden hyväksi. Myös osakeyhtiömuotoinen vakuutusyhtiö voi palkita alhaisen vahinkosuhteen omaavia asiakkaitaan hinnaanalen-
nuksin.

Hyvä taloudellinen tulos on yleensä monen tekijän summa. Olen-
naisesti siihen liittyvät vakuutusyhtiön johdon panos, henkilöstön
työtulokset, asiakkaiden tyytyväisyys ja osakkeenomistajien sijoitus-
halukkuus. Näin ollen vastuullisuus taloudellisessa mielessä merkit-
see kaikkien näiden osapuolten tasapuolista palkitsemista.

Moraalinen vastuu merkitsee ennen kaikkea eettistä toimintaa
ja sitä käsitellään tarkemmin seuraavassa luvussa. Filantrooppisesta
vastuusta hyvänä esimerkkinä on hyväntekeväisyys, joka kohdistuu
yhteiskunnallisesti tärkeiden asioiden tukemiseen, joilla ei välttämät-
tä ole liittymäkohtia yrityksen liiketoimintaan. Tällaisia kohteita
ovat mm. uusien laitteiden lahjoittaminen sairaaloihin ja kouluihin,
katastrofiavun tarjoaminen ja erityisryhmien moninaisten tarpeiden
tukeminen. Filantrooppisella toiminnalla voi olla myös tärkeitä liit-
tymäkohtia vakuutusyhtiön omaan toimintaan, sillä yhtiö voi toimia
esimerkiksi vajaakuntoisten tukityöllistäjänä, palkita eri yhteisöjä suo-
jeluun tai riskienhallintaan liittyvistä saavutuksista, osallistua rikol-
lisuuden ehkäisyyn esimerkiksi vakuutuspetosten selvittelyn kautta
ja edesauttaa yhteiskunnan turvallisuuden ylläpitoa. Näillä kaikilla
on positiivista merkitystä myös vakuutusyhtiön talouteen ainakin
pitkällä aikavälillä.

Ympäristöongelmien paheneminen ja yleisen ympäristötietoi-
suuden lisääntyminen 1980- ja 1990-luvuilla nostivat ympäristö-
vastuun tärkeyden esille. Yhteiskunta ei myöskään katsonut hyvällä

yri­tysten luonnon resurssien käyttöä ilman kustannusvastaavuutta.⁷ Ympäristövastuullisuutta vakuutusyhtiö voi harjoittaa asiakkaisiinsa kohdistuen antamalla ohjeita saastuttamisen ja päästöjen vähentämiseksi osana yritysten riskienhallintaa. Omassa toiminnassaan vakuutusyhtiö voi tehdä esimerkiksi Green Office -yhteistyösopimuksen WWF:n kanssa, jonka tavoitteena on edistää kustannustehokkuutta ja ekologisuutta toimistotyössä. Green Office -konsepti sisältää mm. ympäristöystävällisten materiaalien käytön toimistoissa, turhan kopioinnin välttämisen, jätteen­paperin lajittelun sekä sähkö­n ja veden jär­ke­vän käytön. Ympäristövastuullisuuteen liittyy myös toimisto­kiinteistöjen sijainti ja niiden liikenne­yhteydet.

Sosiaaliseen vastuuseen TT sisällyttää mm. henkilöstön hyvinvoinnin ja osaamisen tason säilyttämisen, tuoteturvallisuuden ja kuluttajansuojan sekä yleishyödyllisten toimintojen tukemisen. Vakuutusyhtiötä sitoo kuluttajansuojalainsäädäntö kuten muitakin yhtiöitä. Yleishyödyllisenä toimintona vakuutusyhtiössä voidaan nähdä vakuutustiedon levittäminen eri kuluttajaryhmille koululaisista eläkeläisiin. Edelleen vakuutusyhtiö on mielestäni vastuussa suoje­luohjeista, joiden merkitys on suuri erilaisten asiakasryhmien riskien vähentäjinä. Laajempikin kampanja ns. ”jokamiehen riskienhallinnasta” olisi tervetullut muistutus arkipäivän riskien kohtaamiseen.

Henkilöstön hyvinvoinnin ylläpitäminen on ratkaisevaa vakuutus­yhtiön menestykselle, koska suuri osa työstä vakuutusorganisaatiossa on asiantuntijatyötä, joka vaatii pitkän perehtymisajan. Tähän tavoit­teeseen päästään mm. oikeudenmukaisella palkitsemisella, jatkuvalla mahdollisuudella kouluttautua, osallistavalla johtamisella ja johdon tuella⁸.

⁷ Kuvaja 2002.

⁸ Ylikoski et al. 2002.

Yrityksen etiikka

Etiikka on filosofian haara, joka tarkastelee moraalista ja epämoraalista toimintaa, jotta se voisi tehdä perusteltuja arvioita tuosta toiminnasta ja esittää normatiivisia suosituksia toiminnan oikeaksi ja hyväksi suuntaamiseksi.⁹ Panula¹⁰ tiivistää etiikan moraaliksi, joka merkitsee hyvää ja oikeaa määrittäen etiikan sisällön arvojen (hyvän) ja normien (oikean) perusteella.

Taloudellinen ja eettinen hyvä eivät ole sama asia. Sen vuoksi eettisten arvojen ja normien sisällyttäminen taloudellisen toiminnan rationaaliseen ohjaamiseen voi olla hankalaa.¹¹ Mäkelän¹² sanoin: ”Ihmistieteissä ovat vastakkain normien ja arvojen ohjaama homo sociologicus ja omaa etuaan maksimoiva homo economicus.” Eettistä ja taloudellista maailmaa on vaikea yhdistää, sillä ne ovat eriytyneet. Tämän vahvistaa myös Panulan tutkimus, jossa taloudelliset elämänalueet nähdään epäeettisiksi ja muut kuin taloudelliset elämänalueet eettisiksi. Näitä ns. epäeettisiä alueita ovat mm. taloudellisen voiton tavoittelu, politiikka, raha, markkinointi, liiketoiminta, globaali liiketoiminta ja suuryritystoiminta.¹³

Taloudellinen toiminta kytketään usein suoraviivaisesti rahaan ja sitä kautta voidaan ajatella, että rahaan liittyvä etiikka on väline-arvoista. Useimmiten se katsoo vain yhden sidosryhmän tarpeita ja muita sidosryhmiä se kohtelee välineinä pyrkiessään voiton tavoitteluun.¹⁴ Tästä on hyvänä esimerkkinä ns. shareholder value -ajat-

⁹ Mm. Airaksinen 1988.

¹⁰ Panula 2000.

¹¹ Buchanan 1985; Reilly & Kyj 1990.

¹² Mäkelä 1991, s. 1.

¹³ Panula 2000.

¹⁴ Vrt. Panula 2000.

telu, joka tähtää yksinomaan yrityksen osakkeenomistajien voittojen maksimointiin. Yrityksen toteuttaessa tätä tehtävää muiden sidosryhmien tarpeet ja intressit jäävät sivuosaan ja heidät nähdään vain apuvälineinä omistajien tahdon toteuttamiseksi. Shareholder value -ajattelua eettisempi vaihtoehto vakuutusorganisaatiolle on ns. stakeholder value -malli, joka pyrkii tuottamaan yhteistä hyvää kaikille yrityksen sidosryhmille – asiakkaille, alihankkijoille, edustajille, henkilökunnalle ja koko yhteiskunnan eri intressipiireille. Vakuutuslalla tämä merkitsee jatkuvaa huolenpitoa ja aktiivista vuorovaikutusta eri sidosryhmien kanssa¹⁵. Toisaalta Laurilan¹⁶ tutkimus osoittaa, että sidosryhmäsuhteista kaikkein ongelmallisimmat eettisestä näkökulmasta katsottuna ovat yrityksen suhteet sen omaan henkilökuntaan ja kilpailijoihin.

1990-luvulla liiketaloustieteellinen kirjallisuus ”löysi” win-win-periaatteen, jolla tarkoitetaan, että liikesuhteessa molemmat osapuolet voittavat sen sijaan, että vain toinen osapuoli voittaa. Kun molemmat osapuolet voittavat, heillä on motivaatiota ylläpitää ja kehittää liikesuhdettaan edelleen. Liikesuhteen ylläpito edellyttää puolestaan luottamusta¹⁷ ja yhteistyötä¹⁸. Ennen win-win-aikakautta uskottiin, että liikesuhteessa aina toinen osapuoli on vahvempi ja dominoi toista osapuolta ja tästä seurasi väistämättä, että heikompi osapuoli tällöin hävisi. Yksittäisen vakuutusyhtiön kannalta win-win-suhteita ovat esimerkiksi yhteistyö meklareiden, asiamiesten ja yritysasioimistojen kanssa. Tämä yhteistyö lisää vakuutusten saatavuutta asiakkaiden kannalta ja johtaa markkinaosuuden kasvuun, joten siitä on myös liiketaloudellista hyötyä vakuutusyhtiölle. Toinen osapuoli voittaa

¹⁵ Kalpala 2002.

¹⁶ Laurila 1994.

¹⁷ Ks. esim. Wilson 1995; Ward et al. 1997; Holmlund & Strandvik 1997; Järvinen 1998.

¹⁸ Ks. esim. Skinner et al. 1992; Dabholkar et al. 1994.

myös, koska se saa taloudellisen palkkion tehdystä työstä sekä uuden asiakassuhteen, ja näin se edistää omaa liiketoimintaansa

Rahan etiikka voi olla ongelmallista, jos ”raha puhuu”, ts. rahaa hallitseva auktoriteetti määrää puitteet, joita on noudatettava. Tällöin käskyjä noudattava voi paeta tämän verukkeen taakse. Sen sijaan eettisesti aktiivinen toimija ei noudata käskyjä, jos hän kokee niiden rikkovan eettisiä arvojaan ja omaatuntoaan. Eettisesti toimiva tähtää hyvään valintoja tehdessään, vaikka ei aina siinä onnistukaan.

Eettinen sijoittaminen on Suomessa uusi termi. Euroopassa se yleisesti tarkoittaa, että pieni osa tuotosta lahjoitetaan johonkin hyvänä pidettyyn tarkoitukseen, tai että sijoitukset eivät kohdistu viina-, tupakka tai aseellisuuteen. Vasta viimeaikoina on eettisessä sijoittamisessa kiinnitetty huomiota sellaisiin sijoituskohteisiin, jotka käytännössä toteuttavat yhteiskuntavastuuta globaalisti.¹⁹ Vakuutusyhtiölle eettinen sijoittaminen voi tarkoittaa kahta asiaa: yhtiö tarjoaa sijoitussidonnaisiin vakuutuksiin kytkettynä eettisesti kestävästä rahastoa asiakkailleen tai itse sijoittajana sijoittaa eettisesti korkeatasoisiin kohteisiin.

Vertailtaessa etiikan ja yhteiskuntavastuun sisältöä on selvää, että vastuullinen toiminta edellyttää korkeaa etiikkaa, mutta onko tilanne myös päinvastoin? Edellyttääkö etiikka kaikissa olosuhteissa myös vastuullisuutta? Kysymykseen on helppo vastata kyllä, koska vastuullisuudella pyritään myös yhteiseen hyvään, mutta toisaalta vastuullisuuden elementit ovat eri kulttuureissa ja eri aikakausina erilaiset, tämän osoittaa jo yksinomaan Carrollin ja TT:n yrityksen yhteiskuntavastuun sisällön erilaisuus. Esimerkiksi joissain kulttuureissa vakuutusyhtiön tuki huumeiden vastaisessa työssä koetaan vastuulliseksi toiminnaksi, mutta huumeita tuottavissa maissa yrityksen johto saattaa saada tappouhkauksia moisen toiminnan ansiosta. Samoin vakuutusyhtiö menettää helposti toimintamahdollisuutensa,

¹⁹ Hokka 2002.

jos se kieltäytyy maksamasta viranomaisille lahjuksia tai suojelurahaa maassa, jossa se on yleinen tapa.

Vastuullisuus ja etiikka luovat luottamusta

Luottamus perustuu eettiseen velvollisuuteen, ei laskelmoituun taloudelliseen hyötyyn. Mitään pysyvää ei voi rakentaa pelkän hyödyn varaan. Kyse ei ole yksilön ominaisuuksista eikä luonteenpiirteistä, vaan kyse on järjestelmän toimintatavasta. Mm. esineellistäminen, välinearvoistaminen, voiton maksimointi ja koettu ulkoinen kontrolli murentavat luottamusta.²⁰

Kaikessa taloudellisessa toiminnassa tarvitaan luottamusta ja sen taustalla vaikuttavaa etiikkaa.²¹ On vaikeaa ajatella sopimus-kumppaneita, joilla ei olisi minkäänlaisia velvollisuuksia pitää kiinni solmituista sopimuksista. Tätä periaatetta voi soveltaa myös vakuutus-yhtiöön: vakuutus on luottamukseen perustuva sopimus. Tämän vuoksi vakuutusyhtiö voi kieltäytyä sopimuksen tekemisestä, jos se katsoo, että toisella osapuolella ei ole edellytyksiä tällaisen sopimuksen tekemiseen. Vakuutus-sopimuksia tehtäessä on lisäksi otettava huomioon vakuutusyhtiöiden velvollisuus torjua vakuutusrikollisuutta ja rahanpesua.²²

Kilpi²³ vetoaa Lontoon Cityn tunnuksen, jonka mukaan ”My word is my bond” eli ”sanani ovat siteeni”. Tätä periaatetta on noudatettu perinteisesti jälleenvakuutusmarkkinoilla, jossa siitä on käytetty

²⁰ Vrt. Panula 2000.

²¹ Tuominen 1999.

²² Vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa 2002.

²³ Kilpi 1999.

nimitystä herrasmiehsopimus. Tämä tarkoitti, että neuvotteluissa sovittiin suullisesti sopimusten underwritingosuuksista ja varsinaiset sopimustekstit saatettiin allekirjoittaa vasta kuukausia sen jälkeen kun vakuutusvastuut olivat astuneet voimaan. Suullinen sopimus siis piti ja siihen voitiin luottaa. Jälleenvakuutusmarkkinoilla oli myös erittäin tärkeä tuntee henkilökohtaisesti sopimuskumppanit ja näiden edustamat vakuutusyhtiöt, mikä edisti keskinäistä luottamusta. Luottamusta osoittivat myös itse jälleenvakuutus sopimusten tekstit, joissa pitkälti viitattiin erilaisiin klausuuleihin, jonka sisällön ja velvoitteet jokainen alalla toimiva tunsi.

Ajat ovat kuitenkin jälleenvakuutuksen piirissäkin muuttuneet. Tässä kehityksessä voidaan löytää rinnasteisuutta Rissanen²⁴ kirjoitukseen, jossa hän toteaa yleisön luottamuksen pankkeihin vähentyneen ja esittää luottamus pulan syyksi perinteisten pankkien arvojen, kuten laillisuus, vastuu yhteiskunnan taloudellisesta tilasta ja huolenpito asiakkaista, korvautumisen puhtaasti liiketaloudellisilla arvoilla. Samoin on käynyt myös jälleenvakuutusmarkkinoilla ja tätä kehitystä ovat edesauttaneet 1980-luvun puolivälissä alkaneet suuret vahinkovuodet, jotka ovat pakottaneet jälleenvakuutusyhtiöt tehostamaan toimintaansa ja nostamaan sopimuskohtaiset vahinkosuhteet suurennuslasin alle.

Suuren yleisön ja rahamarkkinoiden luottamus ei kuitenkaan synny samoista asioista. Tästä on myös todisteita, sillä mm. USA:ssa sijoittajat ovat jo pitkään palkinneet työntekijöitään irtisanovat yritykset kurssinousulla²⁵, joka osoittaa luottamusta johdon toimintaa kohtaan, ts. irtisanominen voidaan tulkita vastuulliseksi teoksi. Yhteiskunta ja yleinen mielipide sen sijaan kokevat irtisanomiset yleensä päinvastaisina toimenpiteinä; ne heikentävät yhtiön vastuul-

²⁴ Rissanen 1999.

²⁵ Oksanen 2002.

lisuuskuvaa ja luottamusta yhtiötä kohtaan. Kilpi²⁶ mainitseekin, että raha- ja osakemarkkinat ovat alueita, ”josta eettisten periaatteiden koetaan olevan erityisen kaukana”. Tämän ei soisi toteutuvan vakuutusosalalla Suomessa.

Kokonaan toinen kysymys on, että yleisesti luottamus yhteiskunnallisiin instituutioihin on vähentynyt. Panula²⁷ rinnastaa tämän kehityksen taloudellisten arvojen ja suuryritysten vallan kasvuun, jonka vuoksi ihmiset menettävät kykyään ohjata omaa kohtaloaan ja päätöksentekomahdollisuuksiaan, ja siten he eivät voi toimia eettisesti ja hyvää omatuntoaan noudattaen. Uskon, että yritysten globalisoituminen ja suuruuden ekonomian kautta saavutetun taloudellisen vallan kasvu ilmenee myös muunlaisena vallankäyttönä, mm. vaikuttamisena lainsäädännön valmisteluun, yhteiskunnan turvallisuuteen ja muihin sosiaalisiin rakenteisiin. Tämän lisäksi eräänä vaikuttavana tekijänä on poliittisen eliitin suopea suhtautuminen suuryrityksiin ja niiden johtajistoon, ja tällä suopeudella poliitikot ovat luovuttaneet osan omasta vallastaan yrityksille. Luottamusta yhteiskunnallisiin instituutioihin on vähentänyt myös korkeiden virkamiesten lahjus- ja maanpetosepäilyt ja niihin liittyvät poliisitutkinnat. Näissä tapahtumissa virkamiehiin liitetty nuhteettomuuden ominaisuus on saanut ison kolauksen.

Taloudellisen ja muun vallan kasvu näkyy myös vakuutusyhtiöiden fuusioissa yli toimialarajojen sekä maanrajojen kansainvälisiksi finanssikonserneiksi. Suurempi yksikkö voi toimia paremmin omista lähtökohdistaan käsin markkinoilla, eikä sen tarvitse sopeutua siinä määrin ympäristöönsä kuin pienempien toimijoiden, koska sillä on mahdollisuus muokata omaa toimintaympäristöään mieluisakseen. Vakuutusosalalla tämä kehitys on maailmanlaajuisesti vielä kesken.

²⁶ Kilpi 1999, s. 168.

²⁷ Panula 2000.

Vakuutusyhtiön luotettavuuden mittarina toimii vakavaraisuus, joka on ennen kaikkea taloudellinen mittari. Asiakkaille vakavaraisuus kuitenkin edustaa turvallisuutta ja jatkuvuutta ja yhtiölle itselleen puskuria vahinkosuhteiltaan epäedullisten vuosien varalle. Tämä osoittaa, että vakavaraisuus on siis paitsi taloudellinen mittari, myös eettinen mittari eli se edustaa oikeata ja hyvää tapaa varmistaa yhtiön ja sen asiakkaiden tulevaisuus. Epäeettiseksi oman edun tavoitteluksi vakavaraisuus muodostuu silloin, kun sitä pyritään kasvattamaan keinolla millä hyvänsä, esimerkiksi spekulatiivisella riskinotolla tai sopimuskumppanin hädänalaista tilaa hyväksikäyttämällä. Niin ikään vakavaraisuuden käyttäminen pelinappulana yritysjärjestelyissä tai ylisuurien osinkojen jakaminen vakavaraisuuden kustannuksella saattavat tuntua epäeettiseltä toiminnalta, vaikka toimittaisiin täysin lain puitteissa.

Yksilön eettisyyden ja vastuullisuuden merkitys

Kun tarkastellaan puhtaasti liiketaloudellisiin tavoitteisiin nojaavaa toimintaa, siihen liitetään yleisesti oman edun tavoittelu joko kaikin käytettävissä olevin keinoin tai lain suomin puittein. Usein tämä toiminta puetaan valekaapuun, jota kutsutaan tehokkuudeksi tai voiton tavoitteluksi yritykselle, ei yksilöille. Usein kuitenkin yrityksen johto hyötyy näistä toimenpiteistä, vähimmillään säilyttämällä työpaikkansa ja enimmillään saamalla runsaat palkkiot. Johdolle tavoitteen saavuttaminen voi olla niin tärkeää, että siihen yltyäiseksi irtisanotaan henkilöstöä samaan aikaan kun omistajien ja omat edut turvataan. Siten sekä itse toiminta että toiminnan seuraukset ovat puhtaasti taloudellisia, eikä niillä ole eettisiä yhtymäkohtia.

Yksilön kannalta eettisyyttä ja vastuullisuutta voi pohtia sen tuoman sisällön kautta. Onko ihminen onnellisempi tavoittelemalla vain omaa etuaan vai huolehtimalla myös kanssaihminen eduista ja auttamalla heitä elämään parempaa elämää? Jatkuva oman edun tavoittelu johtaa mielestäni yksipuoliseen elämään, josta puuttuvat läheiset ihmissuhteet, sillä omaa etuaan tavoittelemalla ihminen on väistämättä rikkonut kanssaihmisille antamansa lupaukset ja näin menettänyt heidän luottamuksensa ja ystävyytensä. Siksi oman edun tavoittelu ei johda pitkällä tähtäyksellä hyvään elämään, mutta puolestaan vastuullinen toiminta ja korkea etiikka monipuolistavat elämää ja antavat palkkioksi paitsi hyviä ihmissuhteita myös ystäviä, jotka ovat tukemassa silloin kun itse tukea tarvitsee.

Yksilöiden vastuullisella toiminnalla ja eettisten periaatteiden noudattamisella on myös kauaskantoisempia seurauksia; se kokoaa ryhmän, joka taistelee toistensa puolesta vääryyttä vastaan ja luo ilmapiiirin, joka ei hyväksy kielteisten vaikuttimien läsnäoloa. ”Eivät ne suuret sanat, vaan oikea päämäärä. Eivät ne suuret sanat, vaan pienet ja hyödylliset teot” kuvaa Kivisaari²⁸ osuvasti vakuutusalan painopisteitä. Samalla nuo sanat korostavat jokaisen yksilön omaa vastuuta kaikista tekemisistään.

Jokainen yksilö voi siis omalta osaltaan toimia vastuullisesti ja eettisesti työtehtävistä riippumatta, mutta tavallisen toimihenkilön mahdollisuus laajaan vaikuttamiseen omalla käytöksellään on paljon rajoitetumpi kuin yritysjohdon. Siksi onkin tärkeää, että vakuutusyhtiön ylimmässä johdossa tiedostetaan vastuullisen ja eettisen toiminnan merkitys, sillä johto toiminnallaan vaikuttaa esimerkinomaisesti koko henkilöstöön. Samoin johdolla on laajat vaikutusmahdollisuudet myös asiakkaisiin sekä viranomaisiin ja muihin sidosryhmiin.

²⁸ Kivisaari 2002, s. 8.

Hosmer²⁹ sisällyttääkin johdon vastuualueiden korkeimmalle eli viidennelle portaalle etiikan.

Vielä haluan peilata eettistä ja vastuullista toimintaa lainsäädäntöön. Lukuisten yhteiskunnallisten tapahtumien perusteella voi todeta, että kaikki mikä on laillista, ei suinkaan edusta eettisesti oikeaa tai vastuullista toimintaa. Esimerkkinä tästä ovat vakuutusyhtiöitäkin koskettaneet sisäpiiriepäilyt. Jo pelkkä epäily johtaa yleensä johtavan toimihenkilön eroon, vaikka myöhemmin oikeus saattaa todeta epäillyn syyttömäksi. Näin julkinen sana ja yleinen mielipide ovat jo tuominneet epäillyn, vaikka tutkintaa ei olisi vielä saatettu loppuun.

Kannattaako vastuullisuus ja eettisyys?

Kuvaja³⁰ uskoo, että jollakin aikavälillä pörssiyrityöiden raportointivelvollisuus tulisi kattamaan taloudellisen tuloksen lisäksi myös ympäristö- ja sosiaalisen vastuun alueet. Tällöin valveutuneimmat yritykset pystyvät helposti mukautumaan tähän uuteen vaateeseen. Nimittäin, ne jotka ovat toimineet vastuullisesti, voivat hyvällä omalla tunnolla siitä myös monipuolisesti raportoida.

Oksanen uskoo pelon kiinnijäämisestä jostain kielletystä tai arveluttavasta olevan edelleen suurin syy käydä läpi yhteiskuntavastuun teemoja yrityksissä. Hän muistuttaa kuitenkin, että on toki myös niitä, jotka haluavat tehdä hyvää yhteiskuntavastuustaan kilpailuedun.³¹ Oksanen kommentit viittaavat siihen, että yhteiskuntavastuu on sittenkin kannattava asia yritykselle. Sen avulla joko välttää kielteisen julkisuuden ja sitä kautta taloudelliset menetykset, joita nega-

²⁹ Hosmer 1991.

³⁰ Kuvaja 2002.

³¹ Oksanen 2002.

tiivisten seikkojen julkitulo aina aiheuttaa, tai positiivisena viestinä se tuo lisää menestystä yrityksen toiminnalle.

Suurin osa yrityksistä toimii rehellisesti. Sääntöjen rikkojia on kuitenkin aivan liikaa³², kuten Enronin ja muiden tapaukset osoittavat. Myös Suomessa talousrikokset ovat lisääntyneet ja monimutkaistuneet. Riittävät rangaistukset eliminoivat talousrikoksia ja edesauttavat normien noudattamista. On myös tärkeää, että jokainen yksilö voi toimia oman oikeuskäsityksensä mukaan ja vielä tärkeämpää, että eettinen ”koodisto” opetetaan jo lapsuuden kodissa ja koulussa. Sen sijaan ei voi olla oikein, että säilyttääkseen työpaikkansa on unohdettava oma etiikka ja tehtävä niin kuin esimies määrää. Siten etiikan uusi nousu ja yhteiskuntavastuun korostuminen kaikessa taloudellisessa toiminnassa sekä yritys- että yhteiskuntatasolla saattaisi hyvinkin olla uusi suuntaviitta parempaan yhteiskuntaan.

Sääntöjen noudattamisen lisäksi järjestelmän toimivuudelle on välttämätöntä välillä miettiä, mikä on oikein ja mikä on väärin. Kuten edellä todettiin, etiikka ja vastuullisuus ovat aikaan ja kulttuuriin sidonnaisia, joten on aika aloittaa syvälinen keskustelu mikä on oikein ja mikä on hyvää armon vuonna 2003 Suomessa.

Lähdeluettelo:

- Airaksinen, T. (1988) *Moraalifilosofia*. Porvoo/Helsinki/Juva: WSOY.
- Buchanan, A. (1985) *Ethics, Efficiency, and the Market*. Oxford: Clarendon Press.
- Carroll, A. B. (1989) *Business & Society*. Cincinnati. South-Western.
- Dabholkar, P. A. & Johnston, W. J. & Cathey, A. S. (1994) The Dynamics of Long-Term Business-to-Business Exchange Relationships. *Journal of the Academy of Marketing Science*. Vol. 22, No. 2. 130–145.

³² Oksanen 2002.

- Hokka, K. (2002) Muotia maailmalta: yhteiskuntavastuu. *Taloustaito* 3/2002. 17.
- Holmlund, M. & Strandvik, T. (1997) Perception Configurations in Business Relationships. Research Report No. 36. Swedish School of Economics and Business Administration. Helsinki: Hanken.
- Hosmer, L. T. (1991) Managerial Responsibilities on the Micro Level. *Business Horizons*. July-August. 49–55.
- Järvinen, R. (1998) Service Channel Relationships. The Dyadic Relationships between Service Producers and Service Intermediaries. *Acta Universitatis Tamperensis* 625. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Kalpala, A. (2002) Luottamus on hyvinvoinnin perusta. *Vakuutussanom*at 4–5/2002. 6–7.
- Kilpi, J. (1999) Pääomamarkkinoiden etiikasta. *Liiketaloudellinen Aikakauskirja* 2/1999. 165–180.
- Kivisaari, E. (2002) Yhteiskunta vaatii, keskusliitto konkretisoi. *Vakuutussanom*at 4–5/2002. 8–9.
- Kuvaja, S. (2002) Yritysten monipuolinen vastuu. *Chydenius*. Nro. 3. 21–24.
- Laurila, J. (1994) Moral Issues in Business – Top Managers' Perceptions of Moral Issues in Stakeholder Relations. *Lisensiaatin tutkimus*. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Mashaw, J. L. (1984) The Economic Context of Corporate Social Responsibility. In Hopt, K. & Teubner, G. (eds.) *Corporate Governance and Directors' Liabilities. Legal, Economic and Sociological Analyses on Corporate Social Responsibility*. 55–68. Berlin: Walter de Gruyter.
- Mäkelä, K. (1991) Sosiaalisen toiminnan järjestyminen, norminmukaisuus ja ymmärrettävyys. *Sosiologia*. Vol. 28, nro 1. 1–14.
- Oksanen, A. (2002) Markkinat tarvitsevat moraalia toimiakseen. *Helsingin Sanomat*. 30.6.2002. E2
- Panula, J. (1999) Moraalin ja talouden risteyksessä. Empiirinen tutkimus moraalia ja taloutta koskevien käsitysten eriytyneisyydestä. *Turun kauppakorkeakoulun julkaisuja Sarja A-10:1999*. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.

- Panula, J. (2000) Nelikulmaisen ympyrän arvoitus: Markkinointietiikka. Suomalaisen kuluttajien käsityksiä markkinoinnin eettisyydestä. Turun Kauppakorkeakoulun julkaisuja Sarja A-10:2000. Turku: Turun kauppakorkeakoulu.
- Reilly, B. J. & Kyj, M. J. (1990) Economics and Ethics. *Journal of Business Ethics*. Vol. 9, No. 9. 691–698.
- Rissanen, P. (1999) Rahoituksen ja sijoitustoiminnan etiikka. *Liiketaloudellinen aikakauskirja*. 2/1999. 181–190.
- Sillanpää, M. (1990) Yrityksen yhteiskunnallisen vastuun käsite ja sen implikaatiot yrityksen strategiselle päätöksenteolle. Tutkielma. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Skinner, S. J. & Gassenheimer, J. B. & Kelley, S. W. (1992) Co-operation in Supplier-Dealer Relations. *Journal of Retailing*. Vol. 68, No. 2, Summer. 174–193.
- TT (2001) Yrityksen yhteiskuntavastuu. Työvälineitä itsearviointiin ja oman toiminnan kehittämiseen.
- Tuominen, P. (1999) Episodes and Bonds in Investor Relationships. *Scandinavian Journal of Management*. Vol. 15, No. 2. 167–179.
- Vastuunvalinnan yleiset periaatteet vakuutustoiminnassa (2002) Suomen Vakuutusyhtiöiden Keskusliitto. Hallituksen päätöksiä. Helsinki.
- Ward, T. & Frew, E. & Caldow, D. (1997) An Extended List of the Dimensions of 'Relationship' in Consumer Service Product Marketing: A Pilot Study. *AMA*, June. Dublin. 531–544.
- Wilson, D. (1995) An Integrated Model of Buyer-Seller Relationships. *Journal of the Academy of Marketing Science*. Vol. 23, No. 4. 335–345.
- Ylikoski, T. & Järvinen, R. & Rosti, P. (2002) Hyvä asiakaspalvelu – menestystekijä finanssialalla. Helsinki: Suomen Vakuutusalan Koulutus ja Kustannus Oy.